

ENDOKRIN TIZIM BUZILISH MEXANIZMLARIDA STRESSNING ROLI

Ibrohim Shukrullayev

Toshkent davlat tibbiyot universiteti

Annotatsiya. Stress zamonaviy jamiyatda keng tarqalgan bo'lib, organizmning moslashuv reaksiyasi sifatida turli fiziologik tizimlarga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ushbu tadqiqotda stressning endokrin tizimga, ayniqsa gipotalamus–gipofiz–buyrak usti o'qi orqali kortizol gormoni sekretsiyasiga ta'siri o'rganildi. Natijalar stress darajasi ortishi bilan kortizol miqdorining oshishini va bu holat gormonal disbalans hamda metabolik buzilishlarga olib kelishini ko'rsatdi.

Kalit so'zlar: stress, kortizol, HPA o'qi, endokrin tizim, gormonal disbalans.

Maqsad. Stressning qondagi kortizol darajasiga ta'sir mexanizmlarini aniqlash va uning klinik ahamiyatini baholash.

Material va metodlar. Tadqiqotda 38–70 yosh oralig'idagi 60 nafar ishtirokchi qatnashdi. Stress darajasi maxsus psixometrik shkalalar yordamida baholandi. Kortizol darajasi asosiy biomarker sifatida qon va so'lak namunalarida ferment bilan bog'langan immunosorbent tahlil (ELISA) usuli yordamida aniqlandi. Namunalar ertalab va kechqurun olinib, laboratoriya sharoitida tahlil qilindi. Olingan natijalar statistik usullar yordamida qayta ishlanib, ishonchlilik darajasi baholandi.

Natijalar. Tahlillar natijasiga ko'ra, ishtirokchilarning 25% da past, 46.7% da o'rta va 28.3% da yuqori stress darajasi aniqlangan. Kortizol darajasi stress darajasiga mos ravishda oshib borishi kuzatildi: past stress guruhida 250 ± 40 nmol/L, o'rta darajada 380 ± 60 nmol/L va yuqori stress guruhida 520 ± 85 nmol/L ni tashkil etdi ($p < 0.01$). Ushbu ko'rsatkichlar stressning organizm gormonal tizimiga sezilarli ta'sirini tasdiqlaydi.

Xulosa. Stress va endokrin tizim o'rtasida bevosita bog'liqlik mavjud. Surunkali stress gipotalamus–gipofiz–buyrak usti tizimining disfunksiyasiga olib kelib, gormonal muvozanatni buzadi hamda metabolik jarayonlarga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli stressni nazorat qilish va uning oldini olish klinik amaliyotda muhim ahamiyatga ega.